

Sigida 7

Banakisefagalanw ye mun ye ani u be ta cogodi?

Ni banakisefagalanw kera u kecogo puman na, u be ke fura nafamaw ye. U be banamisenniw ni banagelen daw keke minnu be soro banakisew fe. Banakisefagalan minnu kodonnen don, olu file: penisilini (*penicilline*), tetarasikilini (tetracycline), sitereputomisini (streptomycin), kuloranfenikoli (chloramphenicol) ani fura silifalama (sulfa drugs) walima silifonamidi (sulfonamides).

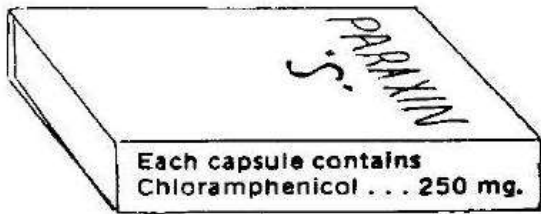
Banakisefagalanw te ke ka bana bee furake. Farati be u kelen kelen bee tali la, nka a daw farati ka bon ka teme daw kan. Ni an be banakisefagalanw ke ka an furake, an ka kan ka an janto u tacogo la.

Banakisefagalanw lakodonnen don u togow ni u suguyaw fe, nka u caman be nin kulu kofolen ninna. Nin gafe in kono, an bena kuma banakisefagalan minnu kan olu de file :

Banakisefagalanw suguyaw	Suguya minnu lakodonnen don	Izinitigiw ka togow dalenw aw ka sigida la.	Seben je
Penisilini (<i>Les Pénicillines</i>)	Osipeni (<i>Ospen</i>), Bipeni (<i>Bipéni</i>), Ekisitansilini (<i>Extencilline</i>)		512
Anpisilini* (<i>Ampicilline*</i>)	Totapeni (<i>Totapen</i>), Penbiritini (<i>Penbritine</i>)		517
Tetarasikilini (<i>Tétracycline</i>)	Hekisasilini (<i>Hexacycline</i>), Shimosikilini (<i>Chymocycline</i>)		520
Silifamidi (<i>Les sulfamides</i>)	Silitireni (<i>Sultirène</i>), Gantiriyowani (<i>Gantrioine</i>), Bakitirimu (<i>Bactrim</i>)		524
Kotirimokizazoli (<i>Cotrimoxazole</i>)	Bakitirimu (<i>Bactrim</i>)		357
Sitereputomisini	Inisilini (<i>Unicilline</i>),		526

(<i>Streptomycine</i>)	Panotirilini (<i>Panotrilline</i>)	
Kuloranfenikoli (<i>Chloramphénicol</i>)	Tifomisini (<i>Tifomycine</i>)	522
Eritromisini (<i>Érythromycine</i>)	Abotisini (<i>Abboticine</i>), Poropiyosini (<i>Propiocine</i>)	519
Sefalosiporen (<i>Les céphalosporines</i>)	Kefilekisi (<i>Keflex</i>)	358

*An ka a don ko anpisilini (*Ampicilline*) ye penisilini (*pénicilline*) suguya do ye min ka jugu banakisew ma ka teme fura tow kan.

Ni banakisefagalan be aw bolo, aw dun te a don banakisefagalan suguya min don, aw ka kan ka sebenni fitiniw kalan minnu be a togo duguma fura foroko kan. Misali la, fura min togo Parakisini (*Paraxin*), aw bena a sebennen ye a duguma “kuloranfenikoli (*chloramphénicol*)”, o ye penisilini (*pénicilline*)

suguya do ye.

Aw be kuloranfenikoli (*chloramphénicol*) korɔ jini gafe in laban na.

Aw be kuloranfenikoli (*chloramphénicol*) jini gafe in kɔnɔ seben je binkeneman yɔrɔw la (seben je 356). Aw bena a kolɔsi ko fura in be ke ka banagelenw de furake i n'a fo tifoyidi, aw bena a ye kerɛnkerɛnnya la ko faratiba be fura in dili la denyereni ma.

Banakisefagalan ninnu takun, u tali kolɔɔw ni u tacogo jefɔlen don gafe in laban na. Fura ninnu togo be sarada kelen kelen ka ke siginidenw ye, aw be u jini o seben je binkenemanw kɔnɔ (seben je 507).

Aw kana banakisefagalan ke ka aw yere furake abada ka a sorɔ aw te a suguya ni a jeci don, barisa kolɔɔ be u tali la.

1 Banakisefagalanw tali sariyaw

1. Ni aw tɛ banakisefagalan min tacogo ni a ɲɛci dɔn, aw kana aw furakɛ ni o ye abada.
2. Bana min bɛ aw la, aw ye o kɛɛfura dɔrɔn kɛ (aw ye aw ka bana suguya jini ka a dɔn gafe in kɔnɔ).
3. Sani aw ka banakisefagalan ta, aw ka kan ka a tali kɔlɔlɔw ni a tacogo jini gafe in laban na.
4. Ni banakisefagalan tacogo ɲɛfɔra aw ye, aw kana temɛ hake kofɔlen kan abada. Fura tata hake bɛ sɔrɔ bana suguya, banabagatɔ si ni a girinya hake de la.
5. Ni fura suguya kelen pikiri ni a furakisɛ jirala aw la, aw bɛ furakisɛ ta ka caya.
6. Ni banakisefagalan dira aw ma, aw ye a ta fo aw ka bana ka kɛnɛya, walima aw ye a ta fo tile fila bana funteni bannen kɔ walima taamasijɛw dɔw tununen kɔ (bana dɔw bɛ furakɛli kuntaalajan lapini banabagatɔ wulilen kɔ). Ladilikanw minnu fɔra aw ye banaw kelen kelen bɛɛ kan, aw ye olu bato.
7. Ni banakisefagalan ye ɲɛɲɛ bila aw la, walima ka aw fari biritin, walima ka geɛɛya werɛ lase aw ma, aw ye o fura tali jɔ o yɔrɔni bɛɛ la wa aw kana o fura ta tuguni abada (aw ye seben ɲɛ __ lajɛ).
8. Aw ye banakisefagalan ta ni ɲɛci bɛ a la. Ni banakisefagalan tali dan temena, u tɛ mako ɲɛ tuguni.

2 Banakisefagalan dɔw tali sariyaw

1. Sani aw ka penisilini walima anpisilini pikiri kɛ, aw bɛ aw jija ka pikirikɔlɔlɔ kunbennan dɔw bila aw bolo kɔrɔ min tɔgɔ “*Adrénaline*” walima “*épinéphrine*.” Ni fura bɛ faritenemako dɔ kɛ aw la (aw ye seben ɲɛ 512 ni 157 lajɛ)
2. Ni mɔgɔ min fari tɛ sɔn penisilini na, aw bɛ eritoromisini kɛ o tigi la (aw ye seben ɲɛ 519 lajɛ)
3. Aw kana tetarasikilini (*tétracycline*), anpisilini (*ampicilline*) walima banakisefagalan werɛw ta ka a tugu ɲɔgɔn na ka caya bana na min bɛ se ka furakɛ ni penisilini ni banakisefagalan dɔɔni ye (aw ye seben ɲɛ 58 lajɛ). Banakisefagalan caman tali bɛ banakisɛ suguya caman lajelen de keɛ.
4. A ka ca a la kuloranfenikɔli (*chloramphénicol*) ka kan ka kɛ ka bana jugu dɔw furakɛ walima bana minnu ka teli ka mɔgɔ faga i n’a tifoyidi. Fura in farati ka bon. Aw kana a kɛ ka bana misenniw furakɛ abada. Wa fana aw kana a kɛ ka denyɛreniw furakɛ abada (fo ni keteketeni don, seben ɲɛ 313).

5. Aw kana sɔn tetarasikilini (tetracycline) walima kuloranfenikoli (*chloramphénicol*) pikiri la abada. Ni u kera fura dunta ye, o de ka ni kɔsebe ka teme pikiri kan.
6. Musokɔnɔmaw walima denmisen minnu si te san 8 bɔ, aw kana tetarasikilini (tetracycline) di olu ma. A be se ka fiye bila nin mɔgo kofɔlenw jiw ni u kolow la (aw ye seben je 355 laje).
7. Ni sɔgɔsɔgninje be mɔgo la, aw ye to ka a furake ni sitereputomisini (*streptomycine*) ye ani a be sɔɔ fura minnu na ka fara sɔgɔsɔgninje fura werew kan (aw ye seben je 361 laje). Ni anpisilini (*ampilicine*) te aw bolo (walima ni a da ka gelen), aw be se ka sitereputomisini (*streptomycine*) ni penisilini (*pénicilline*) fara jɔgnɔn kan ka u ke ka jolida jugumanw furake, ani beleni walima bana lakodɔnnen werew, nka aw kana u ke ka mura, sɔgɔsɔgo ni ninakililabana kodɔnnenw furake.
8. Fura o fura ye sitereputomisini (*streptomycine*) suguya dɔ ye ka fara kenamisini (*kanamycine*) ni zantamisini (*gentamicine*) kan, бага be olu kelen kelen be la. Tuma caman, dɔgɔtɔɔ be u ke ka banamisenniw furake, o be a to u be tijeni ke ka teme jeni kan. Nin fura kofɔlen ninnu yamaruyalen don banajugu minnu furakeli la, aw ye u ke ka olu furake.
9. Fɛene ni nɔnɔkumu minni be farikolo deme ka banakise nafamaw lasegin farikolo la minnu fagara banakisefagalan fe, i n'a fɔ anpisilini (*ampicilline*) be farikolo segin a cogo la (aw ye seben je nataw laje).

3 Ni fura ma mako je, an ka kan ka ko min ke

Bana caman furakeli la, banakisefagalanw be bana nɔgɔya kabini u kedon tile folɔ walima u kedon tile filanan. **Ni aw ye a kɔlɔsi ko banakisefagalan teka a ka baara ke, a be se ka ke:**

1. Ko bana were don aw hakili te min yere la, o de kama aw ka kan ka fura were jini. Aw ye a jini ka bana sidɔn walasa aw ka a fura jɔnjɔn sɔɔ.
2. Ko banakisefagalan tata hake man ji. Aw ye o jateminɛ.
3. Ko banakisefagalan tata ma fen tiye banakisew ye. Aw ye banakisefagalan were laje min kofɔlen don bana in furakeli la.
4. Ko bana in furakeli dɔnniya te aw la, aw ye dɔgɔtɔɔ ka deme jini, sanko ni bana beka juguya.

Mura tun be nin demisenni saba la...

Ɔɔn ye janfanci ye?

Ɔɔn no don?

Munna nin den in nɔɔyara?

Penisilini!

(La p enicilline!)

Aw ye farit en  laje seben  e
118 na

Kuloranfenikoli !

(Le chloramph enicol!)

Aw ye nin fura in tali faratiw ni
a y erekolosi fe erew laje (seben
 e 321)

A ma farati ka fura foyi ta

jiridenno no ni balo numan ko,
ka fara y ere lafijnebo kan

Banakisefagalan te fosi  e mura gansan furakeli la.

**Aw kana banakisefagalan ta bana fosi kama, fo a dab ra bana minnu
furakeli kama.**

4 Banakisefagalanw tata hake d nni nafa

Furaw tali ka kan ka dan hake la, kerenkerennenyala na banakisefagalanw. A kunw file:

1. **Furaw k k k .** Banakisefagalanw ka baara te banakisew fagali d r n ye, u be se ka geleya fana lase farikolo ma i n'a fo bana werew walima faritenemako d . San k n  m g  caman be sa ka a sababu ke u be banakisefagalanw ta ka a s r  u farikolo mako te a u la.
2. **A be m g  bo a cogo la.** Farikolo la banakise be  te fenjugu ye. A d w nafa ka bon farikolo ka baara la. Tuma d w la banakisefagalan tali be banakise nafamaw ni jugumanw faga  g n fe. Banakisefagalan be di den minnu ma, tuma d w la a be joli bila u da k n  (seben  e 231) walima ka kaba bila fari la (seben  e 242).

O de kama a be ƒ ko banakiseƒagalanw be banakise faga minnu be farikolo deme ka nin bana kofɔlen ninnu kun.

O kun kelen kama , mɔɔ minnu be anpisilini ni banakiseƒagalan werew ta ka tugu ɲɔɲ na tile caman kɔɲ kɔɲbolibana be olu mine. Banakiseƒagalanw be se ka banakise suguya damadɔw faga minnu jɔyɔ ka bon dumuni ɓayelemani na furu fe, u be tila ka geleya lase banakise nafamanw ma nugu la.

3. **Fura deseli banakise la.** Nin kuma bee be a jira ko banakiseƒagalanw tali ka ji hake la barisa **ni u tata cayara, u fanga be dɔɔya.**

Ni banakiseƒagalan kelen kera ka bana furake siɲe caman, o banakise be fari kura da fo ka a ke banakiseƒagalanw te se a ka a faga tuguni. O de kama a ka gelen ka bana damadɔw furake i n'a ƒ tifoyidi o min furakeli tun ka nɔɲ san damadɔw temenen.

Yɔɔ dɔw la tifoyidi banakise fanga bonyana kuloranfenikɔli (*chloramphénicol*) ma ka a sɔɔ o de ye tifoyidi keɓfura bee la ɲuman ye. Tuma dɔw la kuloranfenikɔli tali dantemena kojugu banamisenni dɔw la, ka a sɔɔ banakiseƒagalan werew tun be se ka u furake walima nafa yere tun te banakiseƒagalan tali la o banaw kama.

Dɲe kɔɲ banakiseƒagalanw fanga dɔɔyara bana caman furakeli la ka a sababu ke u tali dantemena banamisenni na. **Ni banakiseƒagalanw ka kan ka niw kisi, u tali fana ka kan ka nemeneme sisan.** O waleya be ɔ dɔɔɔɔɔ, keneyabaarakelaw ani fura tabagaw yere de la.

Banamisenni caman be yen banakiseƒagalanw man kan ka ta olu furakeli la barisa nafa te o la. Gololabanamisenniw be se ka furake ni ji ni safine ye walima ji kalan, lala aw be se ka o yɔɔw jɔsi ni furaji ye ni a be wele ko viyoleti de zantini (violette de gentine) (seben ɲe 370). Ninakilibanamisenniw be se ka furake ni ji caman minni ni balo ɲuman dunnye ka fara segenlafɲeɔ kuntaalajan kan. **Kɔɲbolibana na nafa te banakiseƒagalanw tali la barisa u be se ka a juguya.** Fen min nafa ka bon kɔsebe o de ye jimafen caman minni ye (seben ɲe 155) ani ka dumuni caman di den ma kabini a be se dumunike ye.

Aw kana banakiseƒagalanw ta banaw na farikolo be se ka minnu keɓe a yere ye ka ɲe. Aw ye u ta banaw na, u tali nafa ka bon minnu na.